

Fredrik Blomfelt

30.9.2020

87/20/L/A

Työ- ja elinkeinoministeriö
www.lausuntopalvelu.fi

Lausuntopyyntö: VN/16185/2020

Lausunto oikeudellisesta selvityksestä yritysvastuulaista

Pydyttynä lausuntona oikeudellisesta selvityksestä yritysvastuulaista
Metsäteollisuus ry toteaa seuraavaa:

YleiskommentitMitkä ovat kannaltanne selvityksen keskeisimmät näkökulmat?

Selvitys on laaja yleiskuvaus asianmukaisen huolellisuuden velvoitteesta ja siihen liittyvistä toimista. Selvitys jättää kuitenkin paljon kysymyksiä auki varsinkin mahdollisen kansallisen lain toimivuudesta ja ennakoitavuudesta. Selvityksessä käydään läpi mahdollisia lainsäädännöllisiä vaihtoehtoja ja kerrotaan esimerkkejä muista maista, mutta analyysi eri vaihtoehtojen toteuttamiskelpoisuudesta kansalliseen lainsäädäntöön jää puutteelliseksi.

Metsäteollisuus ei pidä kansallisen yritysvastuulain säätämistä tarkoituksenmukaisena. Metsäteollisuus ei myöskään näe, että ilman tarkempaa tarkastelua ja vaikutusten arviointia olisi oikeudellisen selvityksen perusteella edellytyksiä tehdä mahdollista päätöstä kansallisen lain eteenpäin viemisestä. Kansallisen yritysvastuulain vaikutuksia ja toteuttamismahdollisuuksia tulee arvioida tarkasti ennen mahdollista päätöstä viedä lakia eteenpäin.

Yritysvastuukysymys on globaali kysymys, johon ensisijaisesti tarvitaan globaali ratkaisu. Kun asiassa ymmärtääksemme vielä valmistellaan EU-toimia/lainsäädäntöä, niin tästäkään näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista viedä asiaa kansallisesti eteenpäin.

Metsäteollisuus näkee tärkeänä, että yritykset selvittävät toimintansa ihmisoikeus- ja ympäristövaikutuksia ja minimoivat negatiivisia vaikutuksia. Muun muassa YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet ovat tähän oiva työkalu. Suomalaiset yritykset ovat vastuullisuusasioissa maailman kärkeä. Lähes sata suomalaista yritystä on esimerkiksi mukana YK:n Global Compact -aloitteessa, jossa yritykset sitoutuvat toimimaan kymmenen periaatteen mukaan ihmisoikeuksiin, työelämän standardeihin, ympäristöön ja korruption kitkemiseen liittyen.

Fredrik Blomfelt

30.9.2020

87/20/L/A

Metsäteollisuuden vastuullisuussitoumusten kautta metsäteollisuusyritykset ovat sitoutuneet toimimaan yhtä vastuullisesti kansallisesti ja kansainvälisesti sekä huolehtimaan hankintaketjujen vastuullisuudesta. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja ympäristöstä huolehtiminen on vahvasti mukana yritysten omissa toimintaperiaatteissa. Tavarantoimittajia sitoutetaan noudattamaan tavarantoimittajien eettisiä toimintaohjeita.

Kaikissa asiaan liittyvissä pohdinnoissa on syytä ottaa huomioon yritysten vapaaehtoihin toimiin perustuvat vaihtoehdot. Joustavuus olisi säilytettävä, koska yritysten tulisi edelleen pystyä suunnittelemaan ratkaisuja, jotka sopivat niiden kokoon, alaan, toimitusketjun osaan, toimintamarkkinoihin ja liiketoimintamalliin. Due diligence -järjestelmien vapaaehtoisuus tarjoaa suurimman mahdollisuuden joustavuuteen.

On myös tärkeää varmistaa, ettei valtioiden vastuuta ohiteta ihmisoikeus- ja ympäristökysymyksissä. Ihmisoikeuskysymyksiä ja ympäristöasioita säännellään kansainvälisillä sopimuksilla, joiden ratifioinnista päättävät valtiot itsenäisesti. Suomalaisille yrityksille ei voida antaa valtioiden roolia ihmisoikeuksien noudattamisen valvonnassa, eikä niiden tehtävänä ole paikallisviranomaisten jättämien sääntely- ja täytäntöönpanokuilujen täyttäminen.

Oliko jotain, mitä olisitte toivoneet käsiteltäväksi enemmän?

Metsäteollisuus näkee ongelmallisena, että selvitys jättää kunnolla vastaamatta muun muassa seuraaviin, hankekuvauksessa esitettyihin kysymyksiin:

- millä tavoin velvoite olisi kansallisella lainsäädännöllä toteutettavissa
- millaisia taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristöön sekä muihin yhteiskunnallisiin tekijöihin liittyviä vaikutuksia velvoitteella arviolta olisi
- onko ihmisoikeuksien ja ympäristökysymysten välillä eroja, jotka vaikuttaisivat sääntelyn sisältöön
- millaisia muita kuin laissa säädettyjä valtion ohjauskeinoja asianmukaisen huolellisuuden vahvistamiselle olisi.

Kuten edellä on todettu, selvityksessä mainitaan erilaisia vaihtoehtoja lain toteuttamisesta, mutta eri vaihtoehtojen toimivuudesta ei anneta riittävästi tietoa. Varsinkaan kansainvälisen oikeuden näkökulmaa ei selvityksessä analysoida tarpeeksi, vaan kansainvälisen oikeuden reunaehdot jäävät edelleen hyvin epäselviksi. Lähtökohtaisesti valtiolla on alueellinen toimivalta, joten valtio ei voi säännellä vapaasti muualla tapahtuvaa toimintaa.

Selvityksessä jää myös auki, miten lain noudattamista voisi toimivasti valvoa varsinkin kolmansissa maissa. Epäselväksi jää myös, millaisia

Fredrik Blomfelt

30.9.2020

87/20/L/A

toimia yrityksiltä edellytetään? Ja miten arvioidaan, ovatko valitut toimet riittäviä?

Hankekuvauksen perusteella olisi odottanut tarkempaa analyysia mahdollisten lainsäädäntötoimien vaikutuksista. Sen sijaan selvityksessä on todettu, että "koska yritysten liiketoiminta- ja sijoittautumispäätöksiin sekä kilpailukykyyn vaikuttavat useat tekijät, yksittäisen lain vaikutusten arviointi edellyttäisi kattavan vaikutusarvioinnin tekemistä ennen lainsäädäntötoimia". Tämä johtopäätös korostaa, että mahdollisen lain vaikutuksia, kuten vaikutuksia suomalaisten yritysten kilpailukykyyn, on arvioitava tarkemmin ennen kuin tehdään mahdollisia päätöksiä lainvalmisteluun ryhtymisestä.

On yllättävää, että selvitys rajautuu lainsäädännöllisten vaihtoehtojen hahmotteluun, vaikka hankekuvauksen perusteella olisi pitänyt arvioida myös muita kuin laissa säädettyjä valtion ohjauskeinoja asianmukaisen huolellisuuden vahvistamiselle. Eri vaihtoehtoja (ml. itsesääntely) pitäisi arvioida laajemmin ja pohtia niiden hyötyjä ja haittoja.

Ympäristöä ja ihmisoikeuksia koskeva asianmukainen huolellisuus

Asianmukaisen huolellisuuden prosessi

Huolellisuuden asianmukaisuus tarkoittaa, että huolellisuus voidaan toteuttaa eri tavoin eri yrityksissä. Asianmukainen huolellisuus on riskiperusteista. Kuten selvityksessä todetaan, YK:n ohjaavien periaatteiden mukaan yritysten tulisi identifioida omalle toiminnalleen oleelliset riskit ja priorisoida toimensa vakavimpien vaikutusten ehkäisyyn ja lieventämiseen. Esimerkiksi pitkissä toimitusketjuissa yritykset voivat keskittyä tunnistamaan niitä toimitusketjun osia, joissa riskit ovat suurimmat ja keskittämään selvitykset näihin. Selvityksessä jää auki miten edellä kuvattu prosessi toimisi lainsäädännössä. Kuka päättää ja miten tiedetään, kelpaisiko yrityksen kolmansissa maissa tehty priorisointi mahdollisen uuden lain valossa?

Toiminnan huolellisuuden arviointi

Toiminnan huolellisuuden arvioinnista annetaan vaihtoehtoisia lainsäätämistapoja selvityksessä. Yritysten oikeusturva nostetaan keskeiseksi kysymykseksi huolellisuuden arviointia koskevissa vaihtoehdoissa. Auki jää kuitenkin tässäkin, miten arviointi käytännössä onnistuisi lainsäädäntömielessä. Selvityksessä ei riittävästi tunnisteta ei-sitovan ohjeistuksen ja lainsäädäntövaatimusten eroa.

Fredrik Blomfelt

30.9.2020

87/20/L/A

Määritelmät

Ihmisoikeuksien määrittely jää hyvin keskeneräiseksi selvityksessä. Selvityksessä viitataan lähinnä erilaisiin kansainvälisiin sopimuksiin.

Ympäristömääritelmien osalta selvityksessä viitataan paljon kansalliseen ympäristölainsäädäntöön, vaikka Suomen ympäristölainsäädäntö on erittäin tiukka. Selvityksessä ei kuitenkaan kerrota, miten ympäristöä koskeva asianmukaisen huolellisuuden säätäminen kansainvälisissä toimitusketjuissa olisi toteutettavissa kansallisen yritysvastuulain puitteissa. Ympäristöä koskevat määritelmät ovat usein epätäsmällisiä. Kuten selvityksessä todetaan, ympäristölainsäädännön tarkoituksena ei ole estää kaikkia toiminnan haittavaikutuksia ympäristöön. Toiminnanharjoittajat saavat harjoittaa toimintaansa useimmiten tiettyjen raja-arvojen puitteissa. Jää hyvin epäselväksi, missä asianmukaisen huolellisuuden raja kulkisi ja kuka tekisi tämän määrittelyn.

Kuten selvityksessä todetaan, toimitusketjun määrittelyssä olennaista on määritellä, kuinka pitkälle yrityksen toimitusketjussa asianmukainen huolellisuus ulottuu. Selvityksessä kuvataan hyvin, miten ongelmallista huolellisuusvelvoitteen ulottaminen pidemmälle toimitusketjussa on. Vastuu toimenpiteisiin ryhtymisestä vakavien ihmisoikeusseurausten suhteen sekä niiden korjaamisesta tulisi olla sillä taholla, joka seuraukset on aiheuttanut.

Soveltamisala

Selvityksen soveltamisalaa koskevassa pohdinnassa käy selvästi ilmi, miten muualla tehdyissä lakialoitteissa on rajattu soveltamisalaa hyvin vahvasti. Esimerkiksi Ranskan lainsäädäntö koskisi vain 30 yritystä Suomessa. Saksan epävirallisessa lakiehdotuksessa yrityksen riskipitoiseen toimintaan perustuva huolellisuusvelvoite ulottuisi yhtiön itse tai määräysvaltayhtiön kautta harjoittamaan toimintaan. Nämä esimerkit kuvaavat, miten lainsäädännöllisesti ongelmallinen asia asianmukainen huolellisuus on. On selvää, että mahdolliseen lain soveltamisalaa olisi rajattava eri tavoin.

Mahdollisella lainsäädännöllä voisi olla myös epäsuoria vaikutuksia pienempiin yrityksiin, vaikka ne eivät olisi soveltamisalan piirissä. Tekisikö mahdollisen lain soveltamisalassa oleva (isompi) yritys sopimuksia ainoastaan isompien yritysten kanssa, koska suuremmilla yrityksillä on lähtökohtaisesti paremmat edellytykset huolehtia ihmisoikeusvaikutuksista hankintaketjussa?

Fredrik Blomfelt

30.9.2020

87/20/L/A

Valvonta ja sanktiot

Asianmukaisen huolellisuuden valvonta jää selvityksessä hyvin puutteelliseksi, vaikka mahdolliseen viranomaisvalvonnan toteuttamiseen liittyviä erilaisia haasteita kuvataan selvityksessä. Selvityksessä ei millään tavalla oteta kantaa siihen, miten asianmukaisen huolellisuuden toteutuminen kansainvälisissä toimitusketjuissa valvottaisiin. Ymmärtääksemme tämä osoittaa, ettei se olisi käytännössä mahdollista. Selvityksestä saa kuvan, että kansainvälisten toimitusketjujen osalta raportointivelvoite olisi ainoa valvottavissa oleva vaihtoehto.

Yhtenä vaihtoehtona esitetään myös, että yritysten toiminnan huolellisuuden valvonta voidaan jättää yritysten sidosryhmille. Metsäteollisuus ei näe tätä realistisena vaihtoehtona, ja pitääkin tällaisten normaalien viranomaisprosessien siirtämistä viranomaisten ulkopuolelle oikeudellisesti toteuttamiskelvottomana ajatuksena.

Myös mahdollisten sanktioiden osalta on hyvin vaikeaa nähdä miten viranomaiset ja tuomioistuimet pystyisivät arvioimaan, onko riittävää huolellisuutta noudatettu. Oikeusvarmuutta ja ennakoitavuutta on osana tällaista huolellisuusvelvoitetta hankala toteuttaa ja tällöin itsesääntely tai muut pehmeämmät ohjauskeinot toimivat yhteiskunnan kannalta toimivampina tapoina kehittää yritysten toimintatapoja.

Vahingonkorvausvastuun osalta keskeinen johtopäätös on, että yritysten asettaminen vahingonkorvausvastuuseen kokonaan sen vaikutusvallan ulkopuolisista ja/tai vaikeasti ennakoitavista vahingoista ei ole perusteltua. Vaikka yritysten tulisi pyrkiä estämään tai lieventämään niiden toimintaan liittyviä haitallisia vaikutuksia, tarkoituksena ei ole siirtää vastuuta vaikutuksen aiheuttajalta sen kanssa liikesuhteessa olevalle yritykselle. Yrityksen ei voida edellyttää vastaavan vahingoista, jotka ovat täysin odottamattomia suhteessa sen toimintaan. Vaatimus yrityksen toiminnassa tapahtuneen laiminlyönnin ja aiheutuneen vahingon syy-yhteydestä ja ennakoitavuudesta johtaisivat oletettavasti siihen, että yritys ei joutuisi vahingonkorvausvastuuseen selvästi vaikutusvaltansa ulkopuolella olevista tai odottamattomista vahingoista.

Yhtenä mahdollisuutena selvityksessä esitetään todistustaakan kääntäminen ratkaisuksi vahingonkärsijän todistelutaakan helpottamiseksi. Metsäteollisuus näkee tämän täysin kestäättömänä ratkaisuna toiminnanharjoittajan näkökulmasta.

Sääntelytavat

Ei kommentteja.

Fredrik Blomfelt

30.9.2020

87/20/L/A

VaikutusarvointiMitä olisi huomioitava mahdollisen lainsäädännön vaikutusarvioinnissa?

Kuten edellä on todettu, metsäteollisuus näkee, että mahdollisen kansallisen lain vaikutuksia on arvioitava tarkemmin ennen kuin lain valmistelua voidaan edes harkita. Kaiken kaikkiaan oikeudellisesta selvityksestä käy ilmi, että erityisesti kansallinen yritys vastuulaki toisi mukanaan lähinnä oikeudellisia ja taloudellisia epäselvyyksiä ja ongelmia ilman, että lailla olisi ajateltavissa olevaa vaikutusta sille asetettuihin päämääriin.

Keskeistä on arvioida mahdollisen lain vaikutuksia suomalaisten yritysten kilpailukykyyn. Kilpailukykyaspekti on tärkeä usealla tapaa. Ensiksi suhteessa muiden EU-jäsenvaltioiden yrityksiin, mutta myös EU:n ulkopuolisten maiden yrityksiin. Vaikutusarvioinnissa tulisi huomioida myös Suomeen kohdistuva maahantuonti ja tältäkin osin "level playing field". Mahdollisen lain vaikutuksia yritysten oikeusturvaan pitää myös arvioida. Lisäksi tulisi arvioida mitä lisäarvoa kansallinen laki toisi suhteessa jo olemassa oleviin toimiin ja sääntelyyn, sekä myös muihin sääntelyvaihtoehtoihin.

Metsäteollisuus ry

Timo Jaatinen
toimitusjohtaja